

MARTIN ŠRAJER / 23. 9. 2021

Noční motýl

Jedním z českých filmařů, jejichž vzácný talent opakovaně narazil na nesvobodné tvůrčí podmínky, byl František Čáp. V české kinematografii pracoval nejdříve jako scenárista, od roku 1939 pak také jako režisér. Původně zamýšlel debutovat adaptací povídky *Stáša* z knihy *Medvědi a tanečnice* od spisovatele Vojtěcha Mixy.

Námět, na jehož filmovém převodu pracoval Čáp společně se svým kolegou Václavem Krškou, byl ovšem v roce 1938 shledán nevyhovujícím. K realizaci došlo o dva roky později, kdy již Čáp díky romanci *Ohnivé léto* (1939) a vřele přijatému filmovému zpracování *Babičky* (1940) od Boženy Němcové patřil mezi respektované tvůrce společnosti Lucernafilm.

V období protektorátu bylo zpracovávání únikových námětů z minulosti oproti vypjaté době okolo Mnichova naopak žádoucí. Přestože ale kostýmní melodrama z posledních let rakouské monarchie pro svou apolitičnost vyhovovalo dobové dramaturgii, schvalování scénáře neprobíhalo zcela hladce.

Část lektorů mělo výhrady k frivolnosti libreta. Čáp nicméně adaptaci napodruhé obhájl a ani nemusel udělat žádný ústupek Úřadu říšského protektora, jak se stalo v případě jeho *Jana Cimbury* (1941), uvedeného do kinodistribuce měsíc po *Nočním motýlovi*. V *Cimburovi* se podřízenost filmové výroby německým okupantům projevovalo vložím antisemitské scény židovského pogromu.

Protagonistkou *Nočního motýla* je počestná vychovatelka Marta Dekasová, která se v malém posádkovém městě nešťastně zamiluje do nadporučíka Vargy. Ten ji ale kvůli své manželce, herečce Heleně, odmítne. Marta se proto apaticky poddá svému dlouhodobému nápadníkovi, poručíku Kalovi. Stane se tak krátce poté, co se ji muž pokusí znásilnit. Mladá žena je kvůli žárlivosti zaměstnavatelky propuštěna. Odjíždí do hlavního města, kde nachází práci jako barová zpěvačka. Bezhlavě se do ní zamilovává další muž, student Michal. Marta ale nepřestává toužit po Vargovi.

Tragický milostný příběh plný vášní, hudby a výroků, v nichž postavy dávají přepjatě průchod svým pohnutým citům, má blízko k červené knihovně.

Čáp ovšem dokázal ve spolupráci s kameramanem Ferdinandem Pečenkou a návrhářem kostýmů Fernandem Váchou pozvednout kýčovitou zápletku na opulentní podívanou, jejíž forma je podmanivější než obsah. Došlo tak k naplnění senzační dobové reklamní kampaně, slibující filmovou událost sezóny.

Pro množství a intenzitu neustávajících audiovizuálních výbojů může být *Noční motýl* poměřován s vrcholnými melodramaty německého režiséra Maxe Ophülse. Jeho filmy jako *Rej*, *Radovánky* nebo *Lola Montès* diváky také udržují ve stavu permanentního úžasu záplavou velkých emocí, nákladnými kostýmy a dekoracemi, propracovanou choreografií kamery, neotřelými juxtapozicemi záběrů a málokdy utichající hudbou.

Jak Ophülsovy filmy, tak *Noční motýl* připomínají svou dynamikou díky rytmizaci scén podle klasických skladeb nebo hudebních motivů jednotlivých postav tanec na bále.

Noční motýl je v souladu s melodramatickými konvencemi organizován podle zřetelných protikladů. Nevinnost versus zkaženost, městečko versus velkoměsto, den versus noc. Jejich střetávání se projevuje zejména ve svícení a v kostýmech. Martin morální pád je vyjádřen přechodem z jasně osvětlených míst do polostínů a nahrazením decentních prostých oděvů vyzývavými šaty, které k sobě strhávají pozornost a víc toho odhalují než skrývají.

O přesvědčivost Martina zápasu se svědomím se nepřehlédnutelným způsobem zasloužila také představitelka hlavní role Hana Vítová.

Dramaticky vděčná postava Marty vzbudila mezi českými hereckými hvězdami velký zájem. Zahrát si ji chtěly Lída Baarová i Adina Mandlová. Té nakonec připadla menší role prostitutky Anči. Čáp však od začátku počítal s Vítovou. Herečka vděčící za svůj pseudonym Voskovci a Werichovi se sice do té doby objevila v několika desítkách filmů, ale málokterý zlepšil její renomé a stvrdil její talent tak nápadně jako *Noční motýl*.

Premiéra filmu proběhla v červenci 1941 na zlínské přehlídce Filmové žně. Přijetí bylo veskrze pozitivní. Pokud měli někteří kritici výhrady vůči sentimentalitě příběhu, zároveň oceňovali krásu a bohatost Čápo filmového jazyka a jeho vypravěčskou

lehkost. Uznání se režisér dočkal také v nacistické Říši, když hned v několika kategoriích obdržel protektorátní Národní cenu. Velkým úspěchem bylo uvedení filmu na festivalu v Benátkách. Odtamtud si filmová delegace přivezla Plaketu Biennale.

Kvůli nadstandardním vztahům s protektorátním vedením tuzemské filmové výroby a konkrétním prohřeškům týkajícím se *Jana Cimbury* a *Knížete Václava* byl František Čáp po válce obviněn z kolaborace. Počátkem roku 1946 však před očistnou komisí všechna obvinění vyvrátil a mohl pokračovat v umělecké tvorbě.

Zásluhou své levicové orientace byl Čáp dokonce zvolen uměleckým šéfem jedné z nově ustanovených výrobních skupin. Po čtyřech dalších filmech ale kvůli kritickým poznámkám k dělnické třídě dostal zákaz natáčet. Podařilo se mu nicméně utéct za hranice. Svou filmovou kariéru v rámci omezených možností dál rozvíjel ve Slovinsku, Jugoslávii a Západním Německu.

Film si můžete zdarma pustit na YouTube kanálu Česká filmová klasika.

Noční motýl (Československo, 1941). Režie: František Čáp, scénář: František Čáp, Václav Krška, kamera: Ferdinand Pečenka, hudba: Roman Blahnik, hrají: Hana Vítová, Svatopluk Beneš, Gustav Nezval, Marie Glázrová, Adina Mandlová, Rudolf Hrušínský, Jaroslav Marvan, Elena Hálková, Renée Lavecká a další. Lucernafilm, 89 min.